

Cuprins

<i>Născut în URSS. În loc de introducere</i>	7
<i>Pionieri forever</i>	11
<i>Prima mea pereche de djinsi</i>	15
<i>Vacanță, tabără dragă</i>	19
<i>Juacika</i>	24
<i>Buratino, Habarnam, Ariciul în ceață...</i> sau bunele, blindele vremuri.....	26
<i>Cum vă dați seama dacă cineva</i> <i>este născut în anii '70 în URSS</i>	35
<i>Eroii vremurilor noastre</i>	41
<i>Komunalka (I)</i>	45
<i>Steclopunct sau ce poți face cu o rublă?</i>	50
<i>Stirlitz, un James Bond sovietic</i>	52
<i>Ulianov, Lenin sau pur și simplu Ilici</i>	56
<i>Jawa</i>	61
<i>Amanta revoluționarului</i>	63
<i>Sex în URSS (I)</i>	66
<i>Fanny Kaplan</i>	69
<i>Școala, educația politică și alte preocupări</i>	71
<i>12 aprilie 1961: Poehali</i>	74
<i>Reclamă versus Propagandă în URSS</i>	77
<i>Stiliaga</i>	82
<i>Ce bea cetățeanul sovietic? (I)</i>	86

Anii '80: marș triumfal, marș funebru	92
Pavel Korciaghin sau de ce l-am iubit pe Buharin	95
KVN sau despre clubul celor veseli și ingenioși	98
Gorbaciov, un <i>Gensek</i> neobișnuit care cîntă <i>Perestroika</i>	101
<i>Ukazul</i> antialcoolic	105
Ce bea cetățeanul sovietic? (II)	108
Șah <i>Mat(i)</i>	114
Ciapaiev	118
Mosfilm	121
Aventura sovietică a obiectelor	125
Prezervativul sovietic	132
Sex în URSS (II)	134
Lecția de geografie	139
Dansul în URSS	144
Muzica de zi cu zi și rockul sovietic	147
Dezghețul vesel al lui Hrușciov	161
Odă <i>tualetului</i> sovietic	169
Știința sovietică între <i>ouăle fatale</i> și <i>inima de ciine</i>	176
9 mai, Ziua Victoriei	184
<i>Maiouka</i> e mai mult decît <i>1 Mai</i>	191
<i>Homucus</i> , politrucii, disidenți și inteligenția	195
<i>Arlionok</i> & <i>Zarnița</i> și alte distracții	202
De la <i>kuhne</i> la <i>oceredi</i>	207
Problema evreiască sovietică	211
Bancul sovietic, cel mai bun banc din lume	215

Fraze înaripate	219
Ostap Bender, eroul meu preferat	225
<i>Komunalka</i> (II)	229
Kremlinologii	233
Puci	236
Ce-i de făcut?	239
P.S.	242
<i>CV – URSS</i>	245
<i>Notă la ediția I</i>	263
<i>Dosar de presă</i>	265

Vasile ERNU

Născut în URSS

РОЖДЕННЫЙ В СССР

Ediția a V-a

POLIROM
2020

Ciapaiev

Pun pariu cu oricare dintre voi că și în ziua de azi, dacă mergeți în fosta URSS, de la Carpați și pînă la Kamceatka veți auzi deseori un nume: Ciapaiev. Firește, veți auzi multe nume, însă pe acesta îl veți auzi într-o gamă de contexte mult mai largă decît a unui simplu cetățean sau erou sovietic. Îl veți întîlni foarte des în bancurile povestite în tren, în autobuz sau la cîrcumă. Veți mai observa un lucru interesant, că Ciapaiev întotdeauna este însoțit de aghiotantul său, Petika, și de o tipă care are mereu o armă automat – Anka (*Pulimiotcița*). După cîteva pahare de vodcă sînt sigur că vi se va spune cum arată, ce mustați are și ce șapcă poartă. Culmea e că imaginea descrisă va coincide cu multe alte descrieri, indiferent de regiune și crîsmă.

Cine este Ciapaiev? Mihail Vasilevici Ciapaiev este unul dintre primii eroi ai noului stat sovietic. Mai existau eroi care deja începuseră să circule ca model în primii ani postrevolutionari, însă primul produs complex a fost Ciapaiev. Un erou produs perfect de mass-media revoluționare. A existat un adevărat Ciapaiev? Firește că a existat. Viața revoluționară și postrevolutionară era mult mai spectaculoasă și mai bogată decît orice ficțiune a vremii, de

aceea nu mai contează ce e adevărat și ce nu e adevărat în această poveste. Ba chiar e un fals acest mod de a pune problema. Pentru noi Ciapaiev a existat, așa cum îl știm și l-am iubit.

Ciapaiev este cel mai cunoscut erou al Războiului Civil, emblema luptătorului împotriva armatelor imperialiste care voiau să curme existența tinărului stat sovietic. Era un bărbat aprig. Înalt, cu mustață și șapcă de cazac cu panglică roșie. Pe spate îi atârna mereu o pelerină. Călărea cu iscusință, mereu în față, ca un adevărat comandor, și veșnic ridica sabia și striga „Ura! Ura! Ura!”. Un adevărat erou, un adevărat luptător. De unde știm cum arăta? Păi, cum să nu știm dacă am văzut atâtea filme de nenumărate ori și am citit cartea? Când Stalin a decis că acest erou trebuie să fie văzut de întregul popor sovietic, Nikolai Dovjenko a făcut filmul. L-am văzut, l-am iubit pe Ciapaiev și am urit *albgardiștii* (Gardiștii Albi). În curte, când ne jucam de-a *albgardiștii*, toți voiam să fim Ciapaiev. Îl imitam și visam să ajungem ca el, să avem un aghiotant, iar Anka să ne facă ceai. Dacă ați fi văzut-o pe Anka! Așa cum era ea îmbrăcată militarește, în acel batalion plin de bărbați, era atât de sexy! Era așa o sexualitate colectivă cum numai în filmele sovietice întâlnești. Era suficient să-și suflece pantalonii puțin, pentru a se spăla pe tălpi, că toți eram topiți. Într-adevăr, glezna era cea mai erotică parte a corpului sovietic.

Poporul sovietic avea o slăbiciune pentru eroii ieșiți din popor, fără mari poziții și grade, direcți și simpli în acțiuni și rostire. Și Ciapaiev

era unul dintre acești eroi. Cînd Ciapaiev discută cu Petika despre sensul victiei și al războiului, concluzia lui e simplă: „Ori noi pe ei, ori ei pe noi”. Iar decizia era: „Noi pe ei”. De fapt, aceasta era trăsătura de bază a acelor timpuri, asta era paradigma în care se acționa și se gîndea. Așa trebuia acționat, de aceea acțiunile trebuiau să fie radicale, de unde și eroismul și tragismul evenimentelor.

Cînd a spus Petika: „Liniște, Tovarăși, Ciapaiev începe să gîndească”, n-a fost o ironie, căci Ciapaiev avea și astfel de momente. Finalul a fost tragic. Așa cum îi stă bine unui erou, el este trădat și omorît. Tradiția ruso-sovietică are o mare slăbiciune și grijă pentru morțile timpurii ale eroilor și mereu s-a raportat la erou ca la o persoană necesară, dar în același timp inutilă. Eroul, ca personaj, este un om de prisos. Ciapaiev nu a fost însă un astfel de erou de prisos, ci un erou care a acționat mereu. Poate numai el, Ostap Bender și Bene Krik au mai făcut parte din această mică galerie de eroi ai acțiunii.

Ar mai fi încă un lucru de spus despre Ciapaiev și eroii sovietici. Dacă vreți să știți în ce măsură un personaj sovietic a devenit un erou autentic pentru popor, verificați, vă rog, cantitatea și aria de bancuri care s-au făcut pe seama respectivului personaj și o să înțelegeți fără probleme dacă este sau nu un erou adevărat. Vă asigur că Ciapaiev are un loc de cinste pe acest panou de onoare.

Mosfilm

Un bun amic care se ocupă de critica de film din Rusia, un fin cunoscător al filmului sovietic, îmi spunea că a făcut un studiu recent care demonstrează că anii '70 constituie cea mai iubită și mai apreciată perioadă a filmului sovietic. Mie mi se pare absolut normal.

În anii '70, am trăit un adevărat eden sovietic, chiar dacă el se numea *brejneuskii zostoï*. Stabilitate, un amestec perfect între oficial și neoficial. Băutură și mâncare aveam, chiar dacă uneori mai stăteam puțin la coadă. Lucrurile de bază se găseau și erau la prețuri derizorii. Totul era garantat și asigurat: grădinița, școala, spitalul, munca. Și, din când în când, puțină distracție. Statul începuse să dea apartamente, toți ne mutam în case noi, în cartiere noi. Totul era atât de sigur, încît uneori ne durea această siguranță. Mai tîrziu aveam să vedem că lipsa acestei siguranțe sau, mai bine spus, incapacitatea de a o prevedea și de a te adapta la ea avea să doară și mai mult. Rubla stătea ferm pe poziție, în raport cu celelalte valute și în raport cu mărfurile, dar asta nu conta atât de mult, căci noi disprețuiam acest rest burghez. Nu ne interesau banii, căci aveam scopuri mult mai nobile,

precum egalitatea, fraternitatea, pacea, libertatea, iar acumularea de capital era un scop meschin al burgheziei capitaliste. De acolo venea tot răul. Prețurile erau atât de stabile, încît pe obiectele de metal ele erau ștanțate. Imaginați-vă că pe lingurile din 1960 era ștanțat în metal prețul ЦЕНА 50 К., iar acest lucru era valabil și în 1985. Locurile, de asemenea, nu-și schimbau destinația de la o zi la alta. Barul care funcționa în 1970 era tot acolo și în 1985. Iar această stabilitate crea un fel de instituționalizare și muzeificare a locului, a lucrurilor și a relațiilor. Firește că filmele aveau un rol esențial pentru noi în acea perioadă.

Ce filme începuseră să se facă: *Ei s-au luptat pentru patrie*, *Ivan Vasilevici își schimbă profesia*, *Călina roșie*, *Sclava iubirii*, *Afonea*, *Satra* ș.a. Astfel de opere ei nu ar fi putut produce. După cum ne-au informat specialiștii noștri în producția americană de filme, care n-aveau cum să ne mintă, ei se ocupau cu diverse proiecte aberante și ne-au dat ca exemplu un film absolut abscons, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*. Mda, nu aveau ei inspirația noastră. Pentru ca succesul să fie total, în acei ani vine și recunoașterea internațională a valorii noastre. Eram prea buni, n-aveau încotro, așa că ne-au dat un *Oskar* pentru capodopera noastră sovietică, *Moscova nu crede în lacrimi*. Ce lovitură!

Într-adevăr, în anii '70 s-au produs marile opere cinematografice. Dacă în anii '40 s-au produs filmele despre război – eram specializați în astfel de filme (*Tînăra Gardă*, *Căderea Berlinului*) –, în anii '50 se promova un film populist și destul de banal (*Donul liniștit*, *Ivan*

Broukin). Odată cu anii '60 ni se propune un film instructivo-educativ, însă cu mult umor (*Mîna de briliant, Operația Î*), iar în anii '70 cinematografia sovietică se dezlănțuie. Capodopere după capodopere. Au apărut regizori precum Andrei Tarkovski, Vasilii Șuksin, Serghei Bondarciuk, Leonid Gaiday, Elidan Reazanov, Lev Kulidjanov etc. Da, și ar mai fi bine să nu uităm că l-am dat lumii poate pe cel mai important cineast al secolului XX, Serghei Eisenstein. De la el ni se trag toate.

Au venit anii '80 cu filme care ne-au impresionat în cu totul alt fel decît cele ale anilor precedenți. *Pirații secolului XX*, film de acțiune, unde am văzut pentru prima dată lovituri de *karate* la cinema. Apoi filme precum *Interdevočka* și *Micuța Vera*. Acolo am văzut niște lucruri... că nu mi-aș fi imaginat că așa ceva se poate vedea. Imaginați-vă un act sexual la cinema. Asta era mult peste așteptările noastre. Doar pentru aceasta merita să mergi să-l vezi de nouă-zece ori la rînd. Tot atunci am văzut și lucruri ce ne-au tulburat profund. Au apărut filme care au pus în discuție toate tabuurile și prejudecățile și au scos la iveală faptul că „regele e gol”. Am văzut filme precum *ASSA*, *Ciucelo*, *Apusul*, *Proștii mor vîneroa*, *Hoții legali*, *Mă cheamă Arlechino* și multe altele. Au fost filme care au pus în discuție totul, de la copilărie și pînă la bătrînețe, de la hoțul de buzunare și pînă la marele Lenin. Nimic nu a rămas în picioare. Citeam *Novii mir*, ascultam *Akvarium*, *Kino* și *Nautilus Pompilius*, citeam *Maestrul și Margareta* și *Arhipelagul Gulag*, mergeam la spectacole să vedem *Așteptîndu-l*